

FIZIKA

9–10. évfolyam

Célok és feladatok

A szakiskolában a fizikatanítás célja kettős: egyrészt lehetőséget adunk a tanulóknak arra, hogy elsajátítsák azokat az ismereteket, amelyek egy továbbfejleszhető természettudományos műveltség alapjait képezhetik, másrészt biztosítanunk kell a később elsajátítandó szakmai ismeretek megalapozását.

Törekedjünk arra, hogy a tanulók megismerjék a természeti és technikai környezetet, érezzék felelősséget a környezet megóvásáért, és vállalják a cselekvést is ennek érdekében.

A rendelkezésre álló órakeret - szem előtt tartva az iskolatípus sajátosságait is - csak annyit tesz lehetővé, hogy a tanulók korábbi ismereteit felelevenítsük, megszilárdítsuk, és a fenti célok figyelembevételével bővítsük, kiegészítsük azokat. Ennek során mutassuk meg a tanulóknak a fizika egyes témakörei, illetve a fizika és más természettudományok közötti összefüggéseket, kapcsolatokat.

A lehetőségekhez képest kísérletekre alapozva, a jelenségek bemutatásával, a tanulók mindennapi tapasztalataira hivatkozva juttassuk el őket az összefüggések felismeréséhez, a technikai eszközök működésének megértéséhez, a matematikai formalizmust csak a legszükségesebb esetekben alkalmazva.

Fejlesztési követelmények

Rendelkezzenek a tanulók koruknak megfelelő, általános fizikai tájékozottsággal, amely lehetővé teszi a természetről alkotott képük továbbfejlődését.

Lássanak konkrét példákat a fizikai jelenségek, törvényszerűségek, összefüggések és a gyakorlati élet kapcsolatára.

Tudják alkalmazni fizikai ismereteiket a jövőbeni szakmájukhoz kapcsolódó technikai, technológiai ismeretek megértésében, a problémák megoldásában.

Rendelkezzenek a tanulók elemi szintű jártassággal a természettudományos megismerés alapvető módszereiben (megfigyelés, kísérletezés, következtetés, a tapasztalatok megfogalmazása, néhány egyszerű esetben matematikai összefüggés felismerése, általánosítás).

Legyenek képesek a megismert jelenségek leírására, a tanult fizikai alapfogalmak megfogalmazására, ismerjék és tudják használni - különösen a mindennapi életben is gyakran előforduló - mértékegységeket.

Törekedjünk arra, hogy a tanulók képesek legyenek meglévő ismereteikhez kapcsolódó újabb információk önálló megszerzésére a különböző információhordozók használatával. Legyen igényük tudásuk bővítésére.

9. évfolyam

Évi óraszám: 74 óra

Újonnan belépő tevékenységek

Egyszerű mechanikai kísérletek irányított megfigyelése, a megfigyelés szempontja szerinti lényeges és kevésbé lényeges tényezők megkülönböztetése. A kísérletnek és eredményének világos szóbeli összefoglalása. Egyszerű mechanikai és elektromos mérések végrehajtása, tanári irányítással. Egyszerű áramkörök összeállítása kapcsolási rajz után. A használt kísérleti eszközök szakszerű, balesetmentes használata. Az elektromos érintésvédelmi előírások ismerete. A mérési eredmények táblázatos összefoglalása, grafikus ábrázolása, a grafikon kvalitatív értelmezése. Az általános iskolában megszerzett szakszókincs bővítése, a szakkifejezések megfelelő pontosságú használata a tanórán és a mindennapi életben. A tanult mértékegységek helyes használata.

A tanult fizikai jelenségek felismerése, a törvényszerűségek érvényesülése a mindennapi életben (közlekedés, sport, háztartás, technikai eszközök). Egyszerű számítások végzése a tanult fizikai összefüggések alapján (egyenes és fordított arányosság).

Tájékozódás az iskolai könyvtár fizikai vonatkozású ismerethordozóival, szaklexikonok, képlet- és táblázatgyűjtemények felhasználása konkrét adatok, ismeretek megállapítására. Ismerkedés a számítógépes világhálón a tananyaghoz kapcsolódó információkkal tanári vezetéssel.

Témakörök

Tartalmak

Mozgások

Az egyenes vonalú egyenletes mozgás

Az egyenes vonalú egyenletes mozgás jellemzése. Út- idő grafikon készítése és elemzése, a sebesség kiszámítása.

Az egyenes vonalú egyenletesen változó mozgás, szabadesés

A egyenes vonalú egyenletesen változó mozgás kísérleti vizsgálata. A sebesség változásának értelmezése, átlag- és pillanatnyi sebesség. A gyorsulás fogalma. ~~Az egyenletesen változó mozgás grafikus leírása.~~ A szabadesés ~~ön-eső test mozgásának kísérleti vizsgálata,~~ a nehézségi gyorsulás.

Körmozgás

Az anyagi pont egyenletes körmozgásának kísérleti vizsgálata. A körmozgás kinematikai leírása, periódusidő. ~~A sebesség és a gyorsulás, mint vektormennyiség.~~

A dinamika alapjai

Mozgásállapot-változás és erő

~~A mozgásállapot fogalma, a testek tehetetlenségére utaló kísérletek.~~ A tehetetlenség törvénye. ~~A mozgásállapot változás és a kölcsönhatás vizsgálata.~~ Az erő fogalma, mértékegysége. Newton II. törvénye. ~~A kölcsönhatásban fellépő erők vizsgálata.~~ Hatás-ellenhatás törvénye.

Erőfajták

Nehézségi erő. Súrlódás, közegellenállás. Rugóerő. Kényszererők.

Erők együttes hatása	~~Az erőhatások függetlensége.~~ Az erők vektoriális összegzése, erők egyensúlya.
A lendület-megmaradás	A lendület-megmaradás törvénye és alkalmazása (kísérleti példák, mindennapi jelenségek).
Körmozgás dinamikai vizsgálata	~~Az egyenletes körmozgás dinamikai leírása.~~ Newton II. törvényének alkalmazása a körmozgásra. A centripetális gyorsulást okozó erő felismerése mindennapi jelenségekben.
Egyetemes tömegvonzás	~~A Newton féle gravitációs törvény; a gravitációs állandó. A heliocentrikus világmép. Bolygómozgás: Kepler törvények. A mesterséges égitestek mozgása. A földi gravitáció és a súly.~~
Munka, energia	
A munka értelmezése és kiszámítása	A munka fogalmának általánosítása. ~~(erő elmozdulás grafikon alatti terület).~~
Mechanikai energia-fajták	Mozgási energia, magassági energia, rugalmas energia. <u>Munkatétel és alkalmazása.</u>
A teljesítmény és határfok	A teljesítmény és határfok fogalma, kiszámítása egyszerű esetekben.
Rezgések, hullámok	
Rezgések	A rugóra akasztott test periodikus mozgásának jellemzése. <u>Rezgésidő, frekvencia, amplitúdó, a kitérés,</u> a sebesség és a gyorsulás időbeli változásának kvalitatív vizsgálata. Newton II törvényének alkalmazása a rugón lévő rezgő testre. <u>A rezgésidő kiszámítása.</u> A rezgés energiaviszonyainak kvalitatív vizsgálata. A rezgést befolyásoló külső hatások következményei (csillapodás, rezonancia) <u>kísérleti vizsgálata.</u>
Hullámok	A hullám mint a közegben terjedő rezgésállapot, ~~longitudinális és transzverzális hullám, a hullámot jellemző mennyiségek:~~ hullámhossz, periódusidő, terjedési sebesség. <u>Hullámjelenségek kísérleti vizsgálata gumikötélen és hullámkádban. Hullámok visszaverődése és törése, elhajlás, interferencia. Állóhullámok kialakulása kötélen</u>
A hang hullámtulajdonságai	~~Hullámjelenségek kísérleti vizsgálata gumikötélen és hullámkádban. Hullámok visszaverődése és törése, elhajlás, interferencia. Állóhullámok kialakulása kötélen. A hangképzés sajátosságai egy húros hangszer (pl. gitár) esetében. A hétköznapi hangtani fogalmak fizikai értelmezése (hang magassága, hangerősség, alaphang, felhangok, hangszín, hangsor, hangköz. A hang terjedési sebessége, a Doppler jelenség.~~
Merev testek egyensúlya és forgása	

A merev test egyensúlya	~~A forgatónyomaték fogalma, az erőpár forgató hatása. Az egyensúly feltétele.~~
--------------------------------	---

A merev testek forgása	~~A forgásállapot megváltoztatása forgatónyomatékkal. A forgó test energiája (kvalitatív bemutatás egyszerű példákon, pl. lendkerék).~~
-------------------------------	--

Elektrosztatika

Elektromos alapjelenségek	A elektromos állapot, a töltés fogalma, töltött testek, megosztás, vezetők, szigetelők. Töltések közti kölcsönhatás, Coulomb-törvény.
----------------------------------	---

Az elektromos tér	~~A térerősség fogalma. (egyszerű konkrét esetekben — homogén tér, ponttöltés tere — az erőtér kvalitatív jellemzése, erővonalak). A feszültség fogalma. Vezetők elektromos térben (gyakorlati alkalmazások: esúshatás, árnyékolás, elektromos kisülés, földelés).~~
--------------------------	---

Egyenáramok

Az egyenáram	Az egyenáram fogalma, jellemzése. Az áramerősséget befolyásoló tényezők, Ohm-törvény. Vezetők ellenállása, fajlagos ellenállás. Ellenállások soros és párhuzamos kapcsolása.
---------------------	--

Elektromos teljesítmény	Az elektromos teljesítmény fogalma. Fogyasztók teljesítménye
--------------------------------	--

A továbbhaladáshoz szükséges feltételek

A tanuló tudja, hogy a fizika alapvető megismerési módszere a megfigyelés, kísérletezés, mérés, és ezeket mindig valamilyen szempont szerint végezzük.

Legyen képes fizikai jelenségek megfigyelésére, az ennek során szerzett tapasztalatok elmondására. Ennek során legyen képes használni a legfontosabb tanult fogalmakat (tehetetlenség, tömeg, erő, súly, sebesség, gyorsulás, sebesség, energia, munka, teljesítmény, hatásfok, feszültség, áramerősség).

Tudjon egyszerű méréseket végrehajtani (~~erő, súly, idő, hosszúság, feszültség, áramerősség~~), a mért adatokat a mérőeszköztől leolvasni. Tudjon megadott koordináta-rendszerben összetartozó adatpárokat ~~ábrázolni~~, kész grafikonról ezeket leolvasni (pl. ~~út-idő, sebesség-idő~~). Tudja az állandó és változó mennyiségeket megkülönböztetni (pl. ~~sebesség, áramerősség~~ esetében).

Tudja a tanult mértékegységeket a mindennapi életben is használt mennyiségek esetében használni.

Tudjon példákat mondani a tanult jelenségekre, a tanult legfontosabb törvényszerűségek érvényesülésére a természetben, a mindennapi életben, a technikai eszközök esetében.

Egyszerű számításokban tudja alkalmazni az út-idő-sebesség közötti összefüggést, Ohm törvényét, a munka kiszámítására és az elektromos teljesítményre vonatkozó összefüggést.

Legyen képes a tanult összefüggéseket, fizikai állandókat a képlet- és táblázatgyűjteményből megállapítani.

Tudja, milyen törvények felismerése fűződik Kepler, Galilei és Newton nevéhez, melyik történelmi korban éltek.

10. évfolyam

Évi óraszám: 74 óra

Újonnan belépő tevékenységek

A tanult fizikai alapismeretek és a gyakorlati alkalmazásaik feldolgozása kiselőadások formájában (pl. ~~elektromotorok működése, a hálózati elektromos energia előállítása, transzformátor szerepe, stb.~~). A mechanikai hullámok közvetlenül megtapasztalható tulajdonságainak általánosítása és kiterjesztése az elektromágneses hullámok jellemzésére. A természeti jelenségek különböző fizikai megközelítésének megértése a fény tulajdonságainak értelmezése során (~~geometriai fénytán, hullámoptika, foton-elmélet~~). Az anyag atomos szerkezetére vonatkozó kémiai ismeretek és az atomfizika kapcsolódásának bemutatása. A fizikai ismeretek felhasználása a napi sajtóban felvetődő problémák megítélésében (pl. az atomreaktorok működtetésének kockázata, védekezés az egészségre káros sugárzások ellen, környezetszennyezés, stb.). A tudomány és az áltudomány megkülönböztetésének lehetősége a napi gyakorlatban. A fizikai tapasztalatok, kísérleti tények értelmezése modellek segítségével, a modell és a valóság kapcsolatának megértése. Számítógépes oktató és szimulációs programok használata tanári vezetéssel.

TÉMAKÖRÖK TARTALOM

Elektromágneses indukció, elektromágneses hullámok

A mágneses tér	A mágneses tér kísérleti vizsgálata. A mágneses tér jellemzése. A mágneses indukció vektor fogalma, erővonalak. Áramok mágneses tere (~~hosszú egyenes vezető, tekeres~~). A Föld mágnessége.
Lorentz-erő	Árammal átjárt vezetők mágneses térben. ~~Vezetők kölcsönhatása.~~ Az egyenáramú motor működésének elve. Mozgó töltések mágneses térben, a Lorentz-erő fogalma.
Mozgási indukció	A mozgási indukció kísérleti vizsgálata, a jelenség magyarázata, az indukált feszültség, Lenz törvénye. ~~Váltakozó feszültség kísérleti előállítása, váltófeszültség, váltóáram fogalma és jellemzése, – effektív teljesítmény, effektív feszültség, effektív áramerősség fogalma és mérése.~~
Nyugalmi indukció	A nyugalmi indukció kísérleti vizsgálata, Lenz törvénye.
Elektromágneses hullámok	Az elektromágneses jelenségek rendszerezése. ~~Változó elektromos tér mágneses tere.~~ Az elektromágneses hullám fogalma. Az elektromágneses hullámok spektruma, elektromágneses hullámok a mindennapi életben. A fény, mint elektromágneses hullám.

Fénytán

Geometriai optika	Geometriai fénytani alapfogalmak, ~~árnyékjelenségek, terjedési sebesség.~~ A tükrös fényvisszaverődés törvényei. Sík és gömbtükrök képalkotása. A törés ~~és teljes visszaverődés~~ jelensége, a törési törvény. Fénytörés ~~prizmán, plánparalel lemezen,~~ lencséken, lencsék képalkotása. Optikai eszközök (pl. ~~fényképezőgép, távcső,~~
--------------------------	--

	mikroszkóp).
Hullámoptika	A fény hullámtulajdonságainak kísérleti vizsgálata: elhajlás ~~résen, ráeson~~ , interferencia, fénypolarizáció. <u>A fehér fény színekre bontása, a színek eredete, színkeverés.</u>
Termodinamika	
Gázok állapotváltozásai	Állapotjelzők (hőmérséklet, térfogat, nyomás, anyagmennyiség). ~~Boyle-Mariotte és Gay-Lussac törvények~~ , Kelvin-féle hőmérsékleti skála. <u>Az egyesített gáztörvény.</u> Izoterm, izobár, izochor állapotváltozások értelmezése (~~ábrázolás p-V diagramon~~).
A hőtan I. főtétele	A belső energia, munka, hő fogalma és kölcsönös viszonya. <u>Termikus kölcsönhatások vizsgálata, szilárd anyagok, folyadékok fajhője.</u>
A hőtan II. főtétele	A spontán folyamatok iránya. <u>A második főtétel kvalitatív megfogalmazása, alkalmazási példák.</u>
Halmazállapot-változások	Olvas-fagyás, forrás/párolgás - lecsapódás jellemzése. <u>A nyomás szerepe a halmazállapot-változásokban.</u> Halmazállapot-változások energetikai vizsgálata, ~~olvadáshő, párolgáshő.~~
A hőterjedés	Hősugárzás, hővezetés, hőáramlás ~~kísérleti vizsgálata~~ , <u>kvalitatív értelmezése. Gyakorlati jelentősége</u>
Molekuláris hőelmélet	Makroszkopikus termodinamikai mennyiségek, jelenségek értelmezése a részecskemodell alapján.
Atomfizika	
Az anyag atomos szerkezete	~~Korábbi ismeretek (súlyviszonytörvények, Avogadro törvény, kinetikus gázelmélet) új szempontú rendszerezése.~~ <u>Az anyag atomos szerkezetének bizonyítékai, a</u> Az atomok mérete.
Az elektron mint részecske	Az elektromosság atomos szerkezete - az elemi töltés.
A fény kettős természete	A fény hullámtulajdonságainak összefoglalása. <u>A fényelektromos jelenség - a fény részecske-termeztete.</u> ~~Fotocella, napelem, gyakorlati alkalmazások.~~
Az elektronok hullámtermeztete	Elektroninterferencia.
Atommodellek	A modellek kísérleti alapjai, előremutató sajátságai és hibái. ~~Thomson féle atommodell. Rutherford modell (az atommag). Bohr modell: diszkrét energiaszintek.~~ vonalas színekép, fény kisugárzása és elnyelése. Kvantummechanikai atommodell.
Magfizika	
Az atommag szerkezete	A nukleonok (proton, neutron), a nukleáris kölcsönhatás jellemzése.
A radioaktivitás	Alfa-, béta- és gammabomlás jellemzése. <u>Aktivitás fogalma, időbeli</u>

	~~változása.~~ Radioaktív sugárzás környezetünkben, a sugárvédelem alapjai. <u>A természetes és mesterséges radioaktivitás gyakorlati alkalmazásai.</u>
Maghasadás	A maghasadás jelensége, ~~lánereakció,~~ ~~sokszorozási tényező,~~ atombomba, atomerőmű, ~~az~~ atomenergia felhasználásának előnyei és kockázata.
Magfúzió	A magfúzió jelensége, a csillagok energiatermelése, a hidrogénbomba.
Csillagászat	
<u>Egyetemes tömegvonzás</u>	<u>A Newton-féle gravitációs törvény; a gravitációs állandó. A heliocentrikus világkép. Bolygómozgás: Kepler-törvények. A mesterséges égitestek mozgása. A földi gravitáció és a súly.</u>
<u>A Naprendszer</u>	<u>A földi gravitáció és a súly. A naprendszer bolygói, azok holdjai, tulajdonságaik fizikai szempontú csoportosítása.</u>
<u>A Naprendszer</u>	<u>A Naprendszer bolygói, azok holdjai, tulajdonságaik fizikai szempontú csoportosítása.</u>
Csillagfejlődés	Galaxisok, csillagok, ~~kvazárok,~~ ~~pulzárok,~~ ~~neutron csillagok,~~ ~~fekete lyukak.~~ A csillagok születése, fejlődése és pusztulása.
A kozmológia alapjai	Az Univerzum tágulása. ~~Hubble-törvény.~~ Ősrobbanás elmélet.

A továbbhaladáshoz szükséges feltételek

Ismerje a váltakozó áram tulajdonságait, az effektív feszültség és áramerősség fogalmát. Tudjon példát mondani az elektromágneses hullámok egyes fajtáira, ismerjen egy-egy gyakorlati alkalmazást. Ismerje a fénytani alapjelenségeket, az egyszerű optikai eszközök működését.

Tudjon konkrét példákat mondani a tanult hőtani jelenségekre. Ismerje a hőtani folyamatok energetikai viszonyait. Tudja, hogy a természetben végbemenő folyamatok egyirányúak.

Ismerje az anyag atomos szerkezetére utaló kísérleti tényeket, az atom és az atommag alkotórészeit. Ismerje a radioaktív sugárzás fajtáit, legfontosabb jellemzőiket, tudjon egy-egy gyakorlati alkalmazást. Tudja, mi a maghasadás és a magfúzió. Ismerje az atomerőmű működésének alapelveit, az atomenergia felhasználásának előnyeit és kockázatait. Tudja, hogy a Nap energiájának forrása a magfúzió.

Ismerje és tudja példákkal illusztrálni a fizika és más természettudományok közti szoros kapcsolatot. Tudja, hogy a természet megismerése hosszú folyamat. Lássa a fizikában tanult elméleti ismeretek alkalmazását a technikában, tudja, hogy a természet erőforrásai végesek, ezért különös felelősségünk van környezetünk védelmében.